

M. Fatih Andı, *Akrebi Kuyruğundan Tutmak*,
İstanbul: Ketebe Yayınları, 2018, 9786058127838, 280 s.

Berna Terzi Eskin*

M. Fatih Andı'nın muhtelif mecralarda yayımlanmış yirmi bir yazısından müteşekkil *Akrebi Kuyruğundan Tutmak*, Eylül 2018'de Ketebe Yayınları'ndan çıktı. *Toplumsal Değişme ve Edebiyat* alt başlığıyla yayımlanan eser; Osmanlı-Türk toplumunun modernleşme serüveninde, içinde buldukları toplumsal yapının aydınları olarak temayüz eden yazar ve şairlerin tavır alma biçimlerini sorguluyor. Yazarın önsözüyle başlayan eser, çarpıcı bir Sezai Karakoç cümlesiyle karşı karşıya bırakıyor evvelâ: “Âdemle Havva'nın Cennet'te öncesiz sonrasızmışçasına mutlu bir hayatı yaşadıkları zaman gibiydi hayatımız, Batı'nın soluğu bize gelmeden önce.” Bu iddiasını Âdem'le Havva'nın cennetle şeytanla karşılaştıkları an imajıyla birlikte yorumlayan Karakoç, ardından şu soruyu yöneltiyor muhataplarına ve cevabı da kendisi veriyor: “Şeytan içeriden mi gelmişti, dışarıdan mı? Bence daha önemlisi, dışarıdan gelen Şeytan'ın çağrısını

* Arş. Gör., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, bterzieskin@fsm.edu.tr, orcid.org/0000-0002-3169-9171

dinleyen bir kulağın hemen içeride hazır oluşuydu.” Andı, Karakoç’un bu metaforik düşüncesini işaret ettikten sonra, edebiyatın toplumdan ayrı bir faaliyet alanı olarak düşünülemediğini göz önünde bulundurarak son birkaç yüzyılda meydana gelen Batılılaşma macerasını, yazar ve şairlerin tercihleri ve takındıkları tavır etrafında yorumluyor. Andı’ya göre modernleşmeci toplumlarda meydana gelen değişim sürecinin kısılcığında, vahamet içinde bir tutamak noktası ararken şeytanın çağrısını kendilerine nirengi noktası kabul edenler, aynı zamanda “akrebi kuyruğundan tutma” gafletinde bulunanlardır. Bilindiği üzere akrep, vücudundaki tüm zehri kuyruğunda barındırmakta, zehrini tutana kuyruğundan akıtmaktadır. Karakoç’un Ötesini Söylemeyeceğim şiirindeki bir niteleme olan “akrebi kuyruğundan tutmak”, Andı’ya göre İslam dünyasının modernleşmesi meselesini izah eden bir eylem olarak yorumlanabilir. Türk edebiyatının modernleşme macerasında aydınları “akrebi kuyruğundan tutanlar” ve “akrebin kuyruğunu ezenler” olarak iki şekilde tasnif eden Andı, toplumun bulunacağı noktayı hem birinci gruptan hem de ikinci gruptan haberdar olarak belirlemek mecburiyetinde olduğunun önemine eğilir.

Akrebi Kuyruğundan Tutmak, adeta rota çizen bir çatı-yazı mecrasına konumlandırılmış “*Edebiyat ve Toplumsal Değişme*” başlıklı makale ile başlıyor. Toplumsal olanın edebiyattan ayrı düşünülmesinin muhal olduğunu muhtelif örneklerden istifade ederek dile getiren Andı; toplumsal hayattaki ve haliyle Türk edebiyatındaki bütünlüklü yapının 19. yüzyılda çatırdamaya başladığını, bu çatırdamanın meydana getirdiği sancı ile birlikte edebiyatta gelenek-modernizm sorununun tebarüz ettiğini, bu sorunun ise yapı, muhteva, edebiyatın müstakil olarak mahiyeti ve edebiyatın tezahür biçimleri gibi damarlarda su yüzüne çıktığını dile getirir. Bu dikkatlerle birlikte, yazara göre lisan meselesi ve edebi türlerin değişimi de ihmal edilmemesi gereken köşe taşlarındandır. Bahsi geçen dönüşümlere ayak uydurarak edebiyat, toplumu inşa etmekle kalmamış aynı zamanda kendisi de hâkim atmosfer ile birlikte yeniden inşa olmuştur. İlerleyen zamanlarda, bilhassa Türkiye Cumhuriyeti’nin inşa evresinde devletin kurucu kadrosunun edebiyatın yapıcı işlevini fark etmesiyle birlikte, edebiyata hususi bir ehemmiyet atfedilmiştir. Eserinin ilk yazısında böyle bir fikri arka plan çizen ve akrebi kuyruğundan tutanlarla akrebin kuyruğunu ezenlere hangi düşünsel zemin penceresinden bakılması gerektiğini işaretleyen Andı’nın, ilerleyen yazılarında da hep bu ilk yazının düşünsel arka planı mevcuttur. Bu durum, kitabın bütünlüklü yapısını gözler önüne sermektedir.

Ahlâk ve sanatın ayrı kategoriler olduğunu, bu sebeple birbirlerinin ilkeleriyle yargılanamayacaklarını belirttiği “*Sanat, Ahlâk ve Eğitim İlişkisine Dair Ser-*

best Düşünceler” başlıklı ikinci yazısında Andı; 19. yüzyılın edebiyatçı aydınının yeni insan ve yeni toplum inşa ederken edebiyattan büyük oranda istifade ettiğini, bununla birlikte geleneksel sanat ve ahlâk telakkisini de tartışmaya açmaya niyetlendiğini dile getiriyor. Bahsi geçen tartışmaya açış ilerlemeci bir referansla ortaya konduğu için değersiz düşürme çabası olarak su yüzüne çıkıyor. Devam eden yazı “*Çatı Eser Yokluğu, Ortak Ruh Mahrumiyeti*”nde yazar, bir toplumun yalnızca yaşanmışlıklardan müteşekkil ortak bir hafızasının değil aynı zamanda okudukları ortak eserlerden neşet eden ortak bir ruhunun da bulunduğunu belirtiyor. Bununla birlikte geçmişin büyük eserlerine artık yabancı olunduğu, edebiyat eserinin artık popüler, tüketilebilir bir ürün haline geldiği üzerinde duruyor. Çalışmadaki akış dikkate alındığında Andı’nın, genel konulardan başlayarak yazılar ilerledikçe spesifik konulara eğildiği dikkati çekmektedir.

Andı, “*Modern Edebiyatta Hazret-i Peygamber’i Anlatmak*” ve “*Popüler Siyer Ürünlerinde Dil, Üslup ve Estetik Sorunları*” başlıklı yazılarında siyerin modern edebî formlarla anlatılması meselesini tartışmaya açmaktadır. Akademik hayatında siyerin modern sanatlarla anlatılması yahut anlatılmaması meselesi üzerine hususi dikkatleri bulunan Andı; siyerin yalnızca muhtevaya dair bir mesele olmadığını, haliyle formun büyük önem arz ettiğini ifade etmektedir. Bilhassa roman-siyerlerin sayılarının gittikçe arttığına dikkat çeken yazar, Hz. Peygamber’in hayatının roman formu içinde anlatılamayacağını çeşitli madde başlarıyla temellendirerek romanın bambaşka bir toplumsal yapıdan, bireyci, çatışmacı bir coğrafyadan yeşerdiğinin ve doğduğu yerin ideolojisine hizmet ettiğinin niçin göz önünde bulundurulmadığını tartışmaya açar. Roman türü ile siyer anlatımının gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını da romanın kurmaca, mevcudu yeniden inşa eden, tasvir ağırlıklı olan, görselleştirme çabası had safhada bulunan, diyaloglar ve mahremiyetin ifşası üzerinden yürüyen ve trajediyi, çatışmayı, açmaz-çıkılmazları omurga kabul eden bir tür oluşu ile temellendirir. Keza mevcut popüler-siyer romanlarda vasat, değersizleştirici, ciddiyetsiz, yapay, yoz, tek tiplendirici bir üslup kullanılarak Hz. Peygamber’den adeta bir kahraman olarak istifade edilmekte, Hz. Peygamber’in hayatı yayıncılık sektörüne hizmet eden popüler bir edebiyat ürünü, bir malzeme olarak görülmektedir.

Akrebi Kuyruğundan Tutmak’ta yalnızca bir ayağı edebiyatta olan incelemelere yer vermeyen Andı, “*Hangi Ramazan yahut Herkes Maksûdunun Resmini Taşır*” başlıklı denemesinde, toplumsal değişimin en sarıh bir şekilde kendini ortaya çıkardığı Ramazan ayının telakkisine dair gözlemlerini aktarır ve Ramazan ayının kültürel bir kimlik kazanarak “ramazanlar”a dönüşmesi tehlikesine dair ikaz eder. Ramazan’ın günümüzde tüketim, israf, lezzet, festival vs. kavramlarla

iç içe geçerek aşama aşama folklörikleştiğini belirten Andı, bu durumun Ramazan'ı aynı zamanda arkaikleştireceğini ve yaşanan hayatın dışına iteceğini işaret eder. Toplumsal değişmeye dair bu yazısından sonra akrebin kuyruğunu ezen bir şahsiyet olarak Mehmet Âkif Ersoy'a eğilen Andı; “*Cumhuriyet'in Ulusal Kimlik Oluşturma Süreçleri ve Mehmet Âkif*” başlıklı yazısında, Ersoy'un ulus inşası sırasında sindirilmeye ve ötekileştirilerek nihayetinde etkisiz bir hale getirilmeye çalışıldığını, zira yaratılmaya gayret edilen yeni ulusal kimlik ve bakış açısı ile Akif'in şiirlerindeki değerler sisteminin uyuşmadığını ortaya koyar.

“*Büyük Doğu Kapaklarındaki Eleştirel Dil*”, “*Aydınlar, Kültürel İktidarlar ve Bu Bağlamda Oluşan Necip Fazıl Portresi*”, “*Dilin Yazdığı Şiir, Şairin Yazdığı Şiir*” ve “*Kendi Kentin İçinde, Gözü Kentin Dışında: Modern Kent Karşısında Necip Fazıl'ın Şiiri*” başlıklı dört yazısında akrebin kuyruğunu çeşitli arenalarda ezmiş bir şahsiyet olarak Necip Fazıl Kısakürek'ten bahis açan Andı, Kısakürek'in bir şair olarak olduğu kadar bir dergici olarak da 19. asırdan beri süregelen değiştirme/dönüştürme mekanizmasına karşı savunma refleksi ile harekete geçmiş bir isim olduğunu dile getirir. Büyük Doğu'nun bilhassa kapaklarındaki eleştirel lisan yeni sistemin dayattıklarına karşı kuvvetli bir duruştur; mevcut kadronun kültürel iktidarını paylaşmaya niyeti olmadığı o zamanlarda, inandığı değerler perspektifinden iktidarlarla ilişki kurmaktan çekinmeyen Kısakürek ve Büyük Doğu çıkışı, farklılıkların mevcudiyetini deklare etmektedir. Temsil ve tesir kabiliyeti yüksek bir isim olan Necip Fazıl Kısakürek'in şiiri de ideolojik yazıları kadar derinliklidir. Kısakürek'in *kentli* olarak nitelendirilmeye müsait olan şiiri, 1930'lara kadar “flaneur”lük ile bağlantılı bir tablo çizerken, ilerleyen zamanlarda ve bilhassa *Çile* ile birlikte modern kente ve kentleşmenin getirdiklerine karşı keskin, bilinçli ve dışlayıcı bir tavır alır. Ayrıca Kısakürek, hece ölçüsünün ideolojik bagajına rağmen şiirlerinde bu vezni kullanmaktan vazgeçmemiş, kendi kalarak sesini duyurmayı başarabilmiştir.

Andı, “*Düine Çocukluk Penceresinden Bakmak, Bugünü Dünle Kıyaslamak*” yazısında ise Sezai Karakoç ve Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın birer şiiri ekseninde çocuk gözünden geleneksel hayat ile modernleşme sürecinin çatışmaları üzerinde durmaktadır. Peşi sıra gelen “*Alternatif Tarih Yorumcusu Olarak Kemal Tahir: Yol Ayrımı Örneği*” adlı makalesinde evvela alternatif tarih anlayışı kavramına değinen Andı, bu anlayışın kaynaklarından biri olarak edebi eserleri işaret etmiş, *Yol Ayrımı* örneği üzerinden Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş ve kapanış macerasının hiçbir vesikada bulunmayan bir gerçeklikle okunabileceğini dile getirmiştir. Devam eden yazıda Türk şiirinin ehemmiyet sahibi isimlerinden Arif Nihat Asya üzerine eğilen Andı, “*Arif Nihat Asya'nın Kısa Nesirleri*” başlıklı

makalesinde Asya'nın şiirlerinin gölgesinde kalmış kısa nesirleri üzerinde durur. Hemen ardından "*Türk Edebiyatında Günlük Türü ve Cahit Zarifoğlu'nun Yaşamak'ı*" adlı makalesi ile Zarifoğlu'nun şiirindeki imajlarla örülü dilin ve gramatikal yapının günlüğünde de kendini gösterdiğini ifade eder. "*Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek: Modern Kent ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt'ın Şiiri*" başlıklı yazısında ise kent ve kentlilik temasının kimi şairlerde nasıl tezahür ettiğini izah ettikten sonra kentte bulunan, kentle yüzleşen, onunla boğuşan ve oradan kaçmak isteyen bir şair olarak Erdem Bayazıt portresine eğilir.

Çalışmada, akrebin kuyruğunu ezen isimlerden biri olarak karşımıza çıkan Mustafa Kutlu'nun hikâyeciliği üzerine iki yazı bulunmaktadır. "*Metinlerarası İlişkiler Açısından Mustafa Kutlu'nun Bu Böyledir İsimli Eseri*" başlıklı yazıda Kutlu'nun hikâyelerinde; edebi metinlerle, dini metinlerle, türkü, şarkı, ilahi gibi müzikal metinlerle ve günlük hayattan gelen klişe metinlerle metinlerarası ilişkiler kurduğu dile getirilerek bu ilişkilerin zenginliğinin eserin başarısını oluşturduğu üzerinde durulmuştur. "*Red Cephesi'nin Neferleri: Mustafa Kutlu Hikâyelerinde Modernleşmeye Direnişin Kahramanları*" başlıklı yazıda ise Kutlu hikâyesinin ana izleklerinden birinin geleneksel hayat-modernleşme arasındaki farklılıklar ve bu durumun sosyal hayat içinde doğurdıkları olduğu, haliyle onun hikâyesinde modernleşmenin getirdikleriyle çatışarak yeni hayatı reddeden kahramanların bulunduğu dile getirilmiştir. *Yoksulluk İçimizde*'nin Süheyla'sı, *Bu Böyledir*'in Yorgancı Hafız Yaşar'ı, *Ya Tahammül Ya Sefer*'in İlhan'ı, Kerim Usta'sı, Murat Ağabey'i bunlardan bazılarıdır.

"*Modern Türk Şiirinin Yunus Emreleri*" başlıklı yazısında modern Türk edebiyatında Yunus Emre gibi söyleme gayreti bulunan ve onu farklı kanallarda, farklı bakış açılarıyla yorumlamaya çalışan şairlerin varlığından bahseden Andı, herkesin Yunus Emre'den kendi kabınca istifade ettiğine, ortak derdin Yunus olduğuna ancak yolların ve rivayetlerin farklılık arz ettiğine işaret etmiştir. Peşi sıra gelen "*Şiirin Vicdanındaki Kudüs Çılgılığı*" başlıklı yazısında ise şiirimizdeki Kudüs hassasiyeti üzerine eğilen Andı; Cahit Zarifoğlu, Akif İnan, Sezai Karakoç, Nuri Pakdil gibi isimlerin modern Türk şiirinin Kudüs odaklı vicdanları olduklarını, şiirlerinde Kudüs'e bir isyan çılgılığı olarak yer verdiklerini dile getirmiştir. Çalışmanın son yazısı "*15 Temmuz Bayrağını Sanatta ve Edebiyatta Dalgalandırmak*"ta ise 15 Temmuz gecesi milletin ortaya koyduğu destanın aynı zamanda yazılan bir destanın da bulunması gerektiğine eğilen Andı'ya göre tarih de sloganik söylemler de unutulmaya yüz tutar ancak kaliteli bir sanat yapıtı asla unutulmaz ve toplumsal hafızada sonsuza kadar ehemmiyetli bir mecrada yer alır. Andı'ya göre sanatkarlar, o gece yaşananları sanatla anlatmanın boyunlarının borcu olduğunu bilmek mecburiyetindedir.

Akrebi Kuyruğundan Tutmak, okuyucusuna toplumsal değişmenin neresinde, ne şekilde yer aldığı, öğretilmiş bir edebiyat tarihi kanonu içerisinde eleştirel bir gözle analiz yapıp yapmadığını ve nihayetinde akrebin kuyruğunu tutan taraftan mı yoksa akrebin kuyruğunu ezen taraftan mı olduğunu sorguluyor. Edebiyat ve toplumsal değişmenin ne denli ince ağlarla örölü bir şekilde iç içe bulunduğunu öğreten eser, edebiyatın sosyolojik işlevini anlamak ve bu işlevin sağladıklarından istifade eden yazar ve şairlerin Osmanlı-Türk toplumunun değişim/dönüşüm serüvenindeki tavır alma biçimlerini irdelemek isteyen okuyucular için kıymetli bir rehber hüviyetindedir.